

Е. Б. Иманбек, Жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру институтының магистранты, полиция аға лейтенанты

(Қазақстан Республикасы ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы, Қазақстан Республикасы, Қарағанды қ.)

Заңсыз көші-қон қатынастары саласындағы кейбір мәселелер

Аннотация. Мақалада көші-қон қатынастарының кейбір мәселелері, сонымен қатар, заңсыз көші-қонды реттейтін заңдардың және аталмыш феноменге қарсы іс-қимыл әрекеттерінің осал тұстарының кейбір мәселелері қарастырылады. Автор заңсыз көші-қонның мемлекет қауіпсіздігіне, экономикалық тұрақтылыққа кері әсер беретін құбылыс ретінде негізді түрде сипаттайды. Сонымен қатар, Қазақстанның жеке өңірлерінде реттелмеген мәртебедегі мигранттар жергілікті еңбек нарықтарын тұрақсыздандырып жатқанын және реттелмейтін көші-қон ағыны нығайып келе жатқан жағдайлардың факторларын көрсетеді. Қалыптасқан жағдайдың шынайылығын көрсету мақсатында статистикалық деректерді келтіреді.

Түйін сөздер: заңсыз көші-қон, көші-қон, мемлекеттік шекара, транзиттік жүріп өту, мемлекет аумағы, қарсы күрес, иммигрант, азамат.

Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаев өзінің «Қазақстан — 2050» Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты бағдарламасында ХХІ ғасырдың Қазақстан Республикасы және өңірге қатысты он жаһандық сын-қатерлерді бөліп көрсетті. Осы сын-қатерлердің бірі — жаһандық демографиялық теңгерімсіздік болып табылады.

Әлемде жаһандық демографиялық теңгерімсіздік күн сайын өткірленіп келеді. Көптеген елдердегі туудың төмендігі мен адамзаттың егделенуі еңбек нарығындағы проблемаларды, ішінара алғанда, еңбек ресурсының жетіспеуін арандатады. Соңғы 60 жылда Жер шары халқының саны үш есеге артты және 2050 жылы 9 миллиард адамға дейін жететін болады. Дамыған және дамушы елдердегі халық санының және оның өсу қарқынының теңгерімсіздігі қарқынды өсуде. Артып келе жатқан демографиялық теңгерімсіздік жаңа көші-қон толқынын қалыптастырады және бүкіл әлем бойынша әлеуметтік шиеленісті күшейтеді.

Қазақстанның жеке өңірлерінде, реттелмеген мәртебедегі мигранттар жергілікті еңбек нарықтарын тұрақсыздандырып жатқан, реттелмейтін көші-қон ағыны нығайып жатыр. Қазақстан Республикасы Конституциясының нормалары, Қазақстанның басқа мемлекеттермен беру туралы екіжақты мемлекет аралық келісімшарттары (келісімдер), Қазақстанның адам құқықтары саласындағы басқа халықаралық міндеттемелері жалпыға ортақ танылған халықаралық стандарттарға сәйкес келеді.

Көші-қонның өсуі саяси тұрақтылықтың, экономикалық өсудің, әсіресе ТМД-ның басқа елдерінің аясында көрініс табатыны сияқты. Мысалы, Қырғызстан азаматтары 83,5 мың, Өзбекстанда — 145 мың адам тіркелген. Олардың көпшілігі жұмыс атқару үшін келді. Ауыл шаруашылығы көші-қоны оңтүстік өңірлерде шоғырланған, олар нарықтарда сауда саттық жасайды, сондай-ақ жеке уйлерді негізінде республиканың солтүстік және оңтүстік астаналарында салуда. Шетелдегі шетелдік азаматтардың негізгі бөлігі ресми бизнеске тиесілі — 66122 (50 %). Бұл Қазақстан мен басқа мемлекеттер және халықаралық ұйымдар арасындағы іскерлік ынтымақтастықтың кеңеюі туралы куәландырады.

Елдің экономикасындаңызды рөлді туризм миграциясы атқарады. Қазақстан біздің елге шетелдік туристердің келуін арттыру үшін барлық мүмкіндік шараларды қолданады. Осыған байланысты виза және шекаралық тіркеу рәсімдері жеңілдетілді. Сонымен қатар сыртқы туризмнің төмендеуі байқалады.

Азия континентіндегі әскери-саяси жағдайдың қиындығы, сөзсіз көші-қонағындарын тудырады. Эмигранттар көбірек дамыған елдерге барады. Сонымен қатар, бәріне белгілі Ресейге, Еуропаға географиялық жолы Қазақстан арқылы өтеді.

Дегенмен, бұл көші-қон заңсыз әрі тәртіпсіздік болып табылады және онымен есірткінің заңсыз айналымымен, қару-жарак контрабандасымен, адамдарды жалдап, заңсыз мақсаттарда

пайдалануымен байланысты экстремизм идеяларын қолдана алады. Қазақстанның құқық қорғау органдары жүргізген талдау заңсыз көші-қонның негізгі бағыттарын белгілеуге мүмкіндік берді — олар біздің аумағымыз арқылы Ресейге дейінгі Қырғызстаннан келетін темір жолдар мен автокөлік жолдары. Сондай-ақ, заңсыз иммигранттар Қырғызстанға өтетін бірнеше бағыттар орнатылған. Бұлар — Карачи-Бишкек, Дубай-Бишкек, Дели-Бишкек, Душанбе-Бишкек, сондай-ақ Душанбе-Худжанд-Бишкек және Душанбе-Ош-Бишкек автожолдары. Заңсыз көші-қонды ұйымдастыру негізінен Қырғызстандағы құқықтық мәртебесі бар Ауғанстаннан және Пәкістаннан келген иммигранттармен жүзеге асырылады. Олар өздерінің қандастарымен де біздің елімізде, Алматы, Жамбыл және Солтүстік Қазақстан облыстарында тығыз байланыста. Бұл жағдайда шетел азаматтарының келу және болу ережесін бұзу туралы ғана емес, сонымен қатар қылмыстық топтардың заңсыз айналымы туралы да айтылуда.

Жамбыл облысында 2017 жылдың көктем-жаз мезгілінде өткізілген талдау негізінде Ішкі істер министрлігі еліміздің құқық қорғау органдарының қатысуымен заңсыз көші-қонға қарсы іс-қимыл жөніндегі штабты бірінші рет орналастырды. Заңсыз көші-қонның ең ықтимал жолдары инженерлік құрылымдар болып табылады. Осыған байланысты өткен жылы заңсыз көші-қон деңгейін тұрақтандыруға мүмкіндік болды.

Құқық қорғау органдарының жұмысында белгілі бір қиындық — еліміздің аумағын транзитпен келген және өтетін шетелдіктердің толық жазылуы жоқ, өйткені Қазақстан Республикасының мемлекеттік шекарасы барлық жерлерде қорғалмаған. Осыған байланысты Мемлекет басшысының тапсырмасы бойынша Ішкі істер министрлігі көші-қон карточкаларын енгізуді көздейтін Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысының жобасын дайындайды. Бұл шетелдік азаматтардың елге кіруіне неғұрлым тиімді бақылау жасауға мүмкіндік береді, олар мемлекеттік шекараны кесіп өткен күнді нақты анықтайды. Жобаны іске асыру автоматтандырылған жүйелерді құруды талап етеді. Сондықтан, Шекара қызметі мен Ішкі істер министрлігіне ғана емес, сонымен қатар Көлік және коммуникациялар министрлігіне және Кедендік бақылау агенттігіне де тарту жоспарланған.

Заңсыз көші-қонның алдын алу халықаралық ынтымақтастықты, ең алдымен, ТМД шеңберінде талап етеді. Бүгінде Қазақстан ЕурАзЭҚ елдерінің, сондай-ақ ТМД басқа елдерінің азаматтарына визасыз режим ұсынады.

ЕурАзЭҚ Интеграциялық комитеті ЕурАзЭҚ елдері азаматтарының өзара сапарларының бұрынғы тәртібін қалдыруды ұсынды. ЕурАзЭҚ Еуразиялық Экономикалық Комиссиясының пікірінше, құжаттар тізбесін азайту Еуразиялық экономикалық қоғамдастықтың көптеген облыстарында интеграциялық үдерістер деңгейінің төмендеуіне әкелуі мүмкін. Автор ЕурАзЭҚ Еуразиялық Экономикалық Комиссиясының пікірін бөліседі, себебі заңсыз көші-қон, негізінен, ЕурАзЭҚ-қа мүше мемлекеттерден емес, қарулы қақтығыстардан туындайды.

Жақында бірқатар елдер заңсыз көші-қонды болдырмау үшін жалпы еуропалық жүйеге интеграциялау бойынша шаралар қабылдайды, оның біреуі — заңсыз мигранттарды өз еліне қайта қабылдау туралы мемлекетаралық келісімдердің жасалуы. Түркия, Украина және Швейцария мұндай келісімдерді жасау туралы ұсыныспен Қазақстан үкіметі алдында сөз сөйледі.

Еуропа елдері, өз кезегінде, визалық режимді күшейтеді. Бұл түсінікті, 2002 жылдың 11 қыркүйегінде Ұлыбританияда исламистер съезі өтті, оның қатысушылары Нью-Йорктегі террорлық шабуылдардың мерейтойын салтанатты түрде атап өтті. Дегенмен, Қазақстан Республикасын экстремизмнің негізі бар мемлекеттермен салыстыру мүлдем дұрыс емес.

Жоғарыда айтылғандай, Қазақстан шетелдіктердің заңсыз орналасуына, сондай-ақ олардың өз аумағы арқылы транзитке жол бермеуге тиіс, себебі бұл тек экономикалық даму мен ішкі саяси тұрақтылыққа ғана емес, сондай-ақ елдің халықаралық имиджіне де байланысты.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются некоторые аспекты незаконной миграции, а также пути решения законодательных пробелов в этой области.

RESUME

This article examines some aspects of illegal migration, as well as ways to address legislative gaps and counteractions in general.